

Polskie firmy, które zostawiły aktywa w Rosji, z szansą na odszkodowanie

Nowe unijne przepisy przyznają prawo do dochodzenia – i to przed sądami państw UE – odszkodowania w związku z przejęciem przez Rosję majątku po zastosowaniu sankcji wobec niej. Także i polskie firmy będą mogły korzystać z tej możliwości. Szacuje się, że pozostawione w Rosji, przez zagranicznych przedsiębiorców, aktywa są warte 300 mld dolarów - pisze dr Maciej Durbas, adwokat oraz partner w Kubas Kos Gałkowski.

Rozporządzenie Rady (UE) 2024/1745 z 24 czerwca 2024 r. zmieniające rozporządzenie Rady (UE) nr 833/2014 dotyczące środków ograniczających w związku z działaniami Rosji destabilizującymi sytuację na Ukrainie wprowadziło **istotne zmiany w systemie sankcji UE (zwanymi także środkami ograniczającymi) w odniesieniu do rozstrzygania sporów i zamrażania aktywów inwestorów zagranicznych w Rosji**. Nałożono również i zmieniono inne środki ograniczające, ale nie są one przedmiotem niniejszego artykułu.

Przed wszystkim chodzi o dwa nowe rozwiązania:

1. ustanowienie środków przeciwdziałających przekazywaniu do rosyjskich sądów spraw związanych z sankcjami;
2. wprowadzenie podstaw do dochodzenia odszkodowania za szkody wyrządzone przez podmioty rosyjskie z powodu nałożenia sankcji przez UE.

BLOKOWANIE PRZEKAZYWANIA SPRAW ROSYJSKIM SĄDOM

W pierwszym wypadku, zgodnie z motywem 15 rozporządzenia, UE postanowiła zareagować na zmianę kodeksu postępowania arbitrażowego (gospodarczego) Federacji Rosyjskiej, który wprowadził wyłączną właściwość sądów w Rosji w odniesieniu do sporów (postępowań) z udziałem osób objętych sankcjami lub w sprawach dotyczących sankcji.

Przepisy prawa rosyjskiego zmierzają do podważenia istniejących umów jurysdykcyjnych i arbitrażowych zawartych przez podmioty rosyjskie z podmiotami zagranicznymi oraz do przeniesienia wszystkich spraw z sankcjami nałożonymi m.in. przez Unię Europejską w związku z agresją Rosji na Ukrainę do sądów rosyjskich.

Rosyjskie przedsiębiorstwa mogą uzyskać „nakaz” rosyjskiego sądu, w którym sąd ten zakazuje podmiotom z państw członkowskich Unii Europejskiej prowadzenia arbitrażu lub postępowania sądowego poza Rosją przeciwko rosyjskim podmiotom pod groźbą zajęcia ich aktywów w Rosji. Sądy rosyjskie stosują te przepisy, co wprowadza niepewność prawną i proceduralną w odniesieniu do tego, jakie jest właściwe forum rozstrzygania danego sporu – czy to wynikające z prawa właściwego, umów jurysdykcyjnych i arbitrażowych, czy to „nakazane” przez sądy rosyjskie.

Artykuł 5ab rozporządzenia wprowadza środek dobrze znany i już obecny w innych instrumentach unijnych, tj. **zakaz bezpośredniego lub pośredniego uczestnictwa w jakiegokolwiek transakcji. Zakaz ten dotyczy transakcji z podmiotami wpisanymi na listy sankcyjne i które skorzystały z ww. możliwości do obejścia istniejących umów jurysdykcyjnych i arbitrażowych.** Zakaz zawiera kilka wyjątków, np. odnośnie do transakcji związanych z produktami farmaceutycznymi, medycznymi, rolnymi i spożywczymi.

Z zakazu wyłączono także transakcje absolutnie niezbędne do zapewnienia dostępu do postępowań sądowych, administracyjnych lub arbitrażowych w państwie członkowskim, a także do uznania lub wykonania orzeczenia sądowego lub orzeczenia arbitrażowego wydanego w Państwie Członkowskim.

Ponadto rozporządzenie wprowadziło załącznik, który będzie zawierał wykaz podmiotów objętych sankcjami na mocy art. 5ab.

ODSZKODOWANIE ZA SZKODY

Podmioty z państw członkowskich Unii Europejskiej, które zostały zmuszone do zakończenia stosunków gospodarczych z Rosją, często doznają uszczerbku z powodu środków stosowanych przez rosyjskie sądy i organy. W szczególności zajmowane są ich aktywa.

Motyw 25 nowego rozporządzenia wyjaśnia, że obywatele UE i przedsiębiorstwa z państw członkowskich UE powinny mieć możliwość uzyskania odszkodowania od rosyjskich osób fizycznych i podmiotów, które wyrządziły im szkodę w związku z umową lub transakcją z powodu zastosowania środków nałożonych przez UE (art. 11a rozporządzenia) oraz w związku z bezprawnym tymczasowym zarządem nad zagranicznym majątkiem, który ustanowiono w Rosji (art. 11b rozporządzenia).

Z rozporządzenia wynika również, że **takiego odszkodowania można będzie dochodzić także przed sądami państw członkowskich**, zgodnie z odpowiednimi przepisami prawa Unii i prawa krajowego państw członkowskich dotyczących jurysdykcji i postępowania sądowego w sprawach cywilnych i gospodarczych, w tym w postępowaniu w przedmiocie zastosowania środków tymczasowych (np. postępowanie zabezpieczające w Polsce).

W szczególności artykuł 11b rozporządzenia wprowadza zarówno podstawę do dochodzenia roszczeń dla podmiotów z UE, jak i proceduralne zasady ich dochodzenia:

1. podmioty z UE będą uprawnione **do odzyskania „odszkodowania, w tym do zwrotu kosztów prawnych”** wyrządzonych przez podmioty rosyjskie, które skorzystały z wprowadzonych w Rosji środków mających na celu przejęcie aktywów zagranicznych inwestorów w Rosji,
2. odszkodowanie jest należne, jeśli środki są „bezprawne na mocy międzynarodowego prawa zwyczajowego lub dwustronnej umowy inwestycyjnej zawartej między państwem członkowskim a Rosją oraz dana osoba **nie posiada skutecznego dostępu do środków ochrony prawnej w odpowiedniej jurysdykcji”**.
3. roszczenie może zostać zgłoszone w postępowaniu sądowym przed właściwymi sądami państwa członkowskiego.

PODSUMOWANIE

Prowadzenie sporów z podmiotami rosyjskimi i innymi objętymi sankcjami wiąże się z wieloma praktycznymi problemami. Wprowadzone przez rozporządzenie Rady (UE) 2024/1745 środki mają na celu ograniczenie jednego z nich – możliwości jednostronnego podważenia przez sądy rosyjskie prawa międzynarodowego poprzez przeniesienie wszystkich spraw dotyczących podmiotów objętych sankcjami i samych sankcji do Rosji. Z oczywistych względów prowadzenie przez podmioty z UE postępowań na forum rosyjskim jest znacznie ograniczone, a czasami wręcz niemożliwe.

Można mieć też uzasadnione wątpliwości co do bezstronności sądów krajowych. Dla takich sporów naturalnym forum staje się arbitraż. Jednakże rosyjskie prawo pozwala rosyjskim podmiotom „uciec” z arbitrażu i „schronić się” w bezpiecznych z ich perspektywy rosyjskich sądach. Czas pokaże, na ile nowy środek wprowadzony przez prawo UE będzie skuteczny.

Dużo istotniejszym instrumentem jest drugi z wprowadzonych środków, tj. podstawa prawna do dochodzenia – i to przed sądami państw UE – odszkodowania związanego z zastosowaniem sankcji.

Przede wszystkim dotyczy to spraw odnośnie majątków podmiotów z UE zajętych przez podmioty rosyjskie. Trudno określić wielkość aktywów zajętych w Rosji, ale **zgodnie z informacjami agencji Reuters z maja tego roku, według źródeł rosyjskich mają być to wielkości porównywalne z rosyjskimi aktywami zajętymi za granicą i oscylować wokół 300 miliardów dolarów. Także i polskie podmioty doznały uszczerbku w związku z zakończeniem działalności gospodarczej w Rosji.**

Nowe prawo daje im możliwość rozważenia dochodzenia odszkodowania za poniesioną w tym zakresie szkodę. Spełnienie przesłanek dochodzenia roszczenia (w szczególności bezprawności rosyjskich retorsji) będzie wymagało analizy. Interpretacja nowych rozwiązań zmusza także do uważnego obserwowania rozwoju orzecznictwa sądów europejskich w tym zakresie.

Opracował: Maciej Durbas

Pierwotnie tekst ukazał się: prawo.pl, 25.07.2024 r.